ОСНОВНИ ЗАКОНОДАТЕЛНИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ЛИЧНИТЕ ПРЕДПАЗНИ СРЕДСТВА

доц. д-р Ирена Николова

доц. д-р Васил Пенчев

Техническия университет - София

Резюме. Личните предпазни средства са важни продукти, тясно свързани със здравето и безопасността на работното място. Те се използват, когато рисковете не могат да бъдат избегнати или намалени в достатъчна степен чрез средствата за колективна защита или организацията на работа. В настоящия труд са анализирани европейски и национални нормативни актове относно основни законодателни изискванията, които се отнасят за личните предпазни средства. Изследвани са съществените изисквания, икономическите оператори, оценяването на съответствието, минималните изисквания за здравето и безопасността на работниците при използването на лични предпазни средства.

Ключови думи: лични предпазни средства, съществени изисквания, икономически оператори, оценяване на съответствието, минимални изисквания за здравето и безопасността

Въведение

Личните предпазни средства (ЛПС) са широко използвани в производствените процеси и са важни продукти, тясно свързани със здравето и безопасността на работното място. Те се използват, когато рисковете не могат да бъдат избегнати или намалени в достатъчна степен чрез средствата за колективна защита или организацията на работа.

ЛПС[2] е всяко приспособление (екипировка), което е проектирано с цел да предпази работника от възможни опасности за здравето и безопасността му при работа. Работодателят[4] е длъжен да предоставя безплатно ЛПС на работниците, които работят с опасни или вредни за здравето или живота машини, съоръжения, течности, газове и други подобни, а работниците са длъжни да ги използват по предназначението им по време на работа.

Когато ЛПС се пускат на пазара или се пускат в действие, трябва да отговарят на действащите законодателни изисквания. Законодателството на ЕС за хармонизация се

прилага при всички начини на доставка на продуктите. За ЛПС това е Регламент (ЕС) 2016/425.

За да се осигурят безопасността и здравето на работниците при използването на ЛПС на работното място се прилага Директива 89/656/ЕИО, която е транспонирана в националното законодателство на Република България с Наредба № 3 от 19.04.2001 г.

1. Съществени изисквания

Регламент (ЕС) 2016/425 определя съществените изисквания за проектиране и производство на ЛПС с цел осигуряване на защитата на здравето и безопасността на ползвателите, за да се движат свободно в ЕС. ЛПС се предоставят на пазара, само ако са в съответствие с този регламент. Те трябва да се поддържат правилно и да се използват по предназначение.

Съществените изисквания[3] определят резултатите, които трябва да се постигнат, или опасностите, които трябва да се предотвратят. Те не определят техническите решения за постигане на целта. Съществените изисквания за опазване на здравето и за безопасност са задължителни. Тези изисквания основно се отнасят за защитата на здравето и безопасността на работниците.

Съществените изисквания имат за цел да осигурят и гарантират високо ниво на защита. Те произтичат от определени опасности, свързани с продукта или се отнасят за продукта и неговите работни характеристики. Съществените изисквания се прилагат като функция на опасността, която е присъща на даден продукт. Затова производителите трябва да направят анализ на риска. Така установят възможните рискове, които могат да произтекат от продукта, и определят съществените изисквания, значими за продукта. След това проектират и произвеждат своите продукти, като вземат предвид тази оценка. ЛПС трябва да съответстват на съществените изисквания[6] за опазване на здравето и за безопасност от Регламент (ЕС) 2016/425.

1.1. Общи изисквания

Общите изисквания са приложими за всички ЛПС. Установени са следните изисквания:

- принципи при проектиране;

- ергономия;

- нива и класове на защита (оптимално ниво на защита, класове на защита, подходящи за различните нива на риск);

- безвредност на ЛПС;

- отсъствие на присъщи рискове и други нежелателни въздействия (подходящи съставни материали, удовлетворително състояние на повърхностите на всички части на ЛПС, имащи допир с ползвателя, максимално допустимо възпрепятстване на ползвателя);

- удобство и ефикасност;

- приспособяване на ЛПС към физическите особености на ползвателя;

- лекота и здравина;

- съвместимост на различни типове ЛПС, предназначени за едновременна употреба;

- защитно облекло, съдържащо подвижни предпазни средства;

- инструкции и информация на производителя.

1.2. Допълнителни изисквания

Допълнителните изисквания се подразделят на две групи. Първата група включва изисквания общи за няколко типа ЛПС, които:

- включват системи за регулиране;

- изолират защитаваните части на тялото;

- са за лицето, очите и дихателната система;

- могат да бъдат засегнати от стареене;

- могат да бъдат захванати при употребата им;

- са за употреба в потенциално експлозивна атмосфера;

- са предназначени за бърза намеса или да бъдат поставени или свалени бързо;

- са за намеса при много опасни ситуации;

- включват компоненти, които могат да се регулират или свалят от ползвателя;

- са за свързване на допълнително оборудване, което е външно за ЛПС;

- включват система за циркулация на флуиди;

- имат една или повече идентификационни маркировки или индикатори, пряко или непряко свързани със здравето и безопасността;

- които могат визуално да сигнализират за присъствието на ползвателя;

- са срещу няколко риска.

Втората група включва изисквания, които са приложими за конкретни рискове:

- защита срещу механичен удар;

- удар, причинен от падащи или изхвърлени предмети и сблъскване на части от тялото с препятствие;

- падания (предотвратяване на падания от подхлъзване, предотвратяване на падания от височина);

- механични вибрации;

- защита срещу статичен натиск върху част от тялото;

- защита срещу механични наранявания;

- защита срещу течна среда;

- предотвратяване на удавяне;

- помощни средства за плаваемост;

- защита срещу вредното въздействие на шума;

- защита срещу топлина и/или огън;

- съставни материали и други компоненти на ЛПС;

- напълно комплектувани ЛПС, готови за употреба;

- защита от ниски температури;

- защита срещу електрически удар;

- изолираща екипировка;

- токопроводима екипировка;

- защита от лъчения;

- нейонизиращи лъчения;

- йонизиращи лъчения (защита срещу външно радиоактивно заразяване, защита срещу външна радиация);

- защита срещу вещества и смеси, които са опасни за здравето, и срещу вредни биологични агенти;

- защита на дишането;

- защита от контакт с кожата и очите;

- водолазна екипировка.

2. Задължения на икономическите оператори

Регламент (ЕС) 2016/425 определя задълженията на всички икономически оператори[6] във веригата на доставка (производители, упълномощени представители, дистрибутори и вносители) и съответните им роли във връзка с ЛПС.

2.1. Производители

При пускане на ЛПС на пазара производителите са задължени да гарантират, че те са проектирани и произведени в съответствие със съществените изисквания. Те

изготвят техническа документация и провеждат процедура за оценяване на съответствието. Когато съответствието на ЛПС със съществените изисквания е доказано чрез подходящата процедура, производителите съставят ЕС декларацията за съответствие и нанасят маркировката „CE“.

Производителите трябва да идентифицират своите ЛПС чрез нанесен тип, партиден или сериен номер, или някакъв друг елемент. Те нанасят върху ЛПС своето име, регистрирано търговско наименование или регистрирана търговска марка и адрес. ЛПС се придружават от необходимите инструкции и информация.

2.2. Упълномощени представители

Производителят може да определи писмено упълномощен представител. Упълномощеният представител изпълнява задачите, определени от производителя като:

- да съхранява ЕС декларацията за съответствие и техническата документация;

- при искане от компетентен национален орган да предостави цялата информация и документация за доказване на съответствието на ЛПС;

- да сътрудничи на компетентните национални органи за отстраняване на рисковете, свързани с ЛПС.

2.3. Вносители

Вносителите са задължени да пускат на пазара само ЛПС, които съответстват на съществените изисквания. Преди пускането на пазара те гарантират, че производителят е извършил съответната процедура за оценяване на съответствието. Вносителите гарантират, че производителят е изготвил техническата документация, че е нанесена маркировката „CE“ и че ЛПС е придружено от изискваните документи.

Когато ЛПС не е в съответствие с приложимите съществени изисквания вносителят не го пуска на пазара, докато не бъде приведено в съответствие. При риск информира за това производителя и органите за надзор на пазара.

Вносителите нанасят върху ЛПС своето име, регистрирано търговско наименование или регистрирана търговска марка, и адреса. След пускането на пазара на ЛПС вносителите съхраняват копие от ЕС декларацията за съответствие в продължение на 10 години и гарантират, че при поискване техническата документация може да бъде предоставена на органите за надзор на пазара.

2.4. Дистрибутори

Когато предоставят ЛПС на пазара, дистрибуторите са задължени да действат с грижа по отношение на изискванията на Регламент (ЕС) 2016/425. Преди да предоставят ЛПС на пазара, дистрибуторите трябва да проверяват, че на него е нанесена

маркировката „CE“, че е придружено от необходимите документи, инструкции и информация, както и че производителят и вносителят са спазили установените изисквания.

Дистрибуторите трябва да гарантират, че докато отговарят за ЛПС, условията на съхранение или транспортиране не застрашават неговото съответствие с приложимите съществени изисквания. Когато те считат, че ЛПС, което са предоставили на пазара, не е в съответствие, трябва да се уверяват, че са предприети необходимите коригиращи мерки, за да бъде приведено в съответствие. Когато ЛПС представлява риск, дистрибуторите информират за това компетентните национални органи, като предоставят подробни данни, по-специално за несъответствието и за предприетите коригиращи мерки.

Икономическите оператори трябва да могат да идентифицират всеки икономически оператор, който им е доставил ЛПС и всеки икономически оператор, на когото те са доставили ЛПС, както и да представят тази информация в продължение на 10 години, след като ЛПС им е било доставено, и в продължение на 10 години, след като те са доставили ЛПС.

3. Оценяване на съответствието

Оценяване на съответствието[3] е процесът, който се извършва от производителя, за да се докаже изпълнението на определени изисквания, свързани с продукта. Продуктът подлежи на оценяване на съответствието по време проектирането и производството. Основната цел на процедурата за оценяване на съответствието е да се докаже, че пуснатите на пазара продукти отговарят на законодателните изисквания.

Съгласно законодателството на ЕС за хармонизация процедурите за оценяване на съответствието[7] са съставени от един или два модула. Всяка процедура за оценяване на съответствието обхваща и двата етапа - проектиране и производство, докато даден модул може да обхваща един от тези два етапа или и двата етапа. Процедурите за оценяване на съответствието са равностойни от правна гледна точка. Тяхното прилагане има за цел осигуряване на високо ниво на доверие по отношение на съответствието на продуктите с приложимите съществени изисквания.

3.1. Класификация на ЛПС според категориите рискове

ЛПС се класифицират според категориите рискове, както следва:

- категория I включва единствено следните минимални рискове: повърхностни механични наранявания; контакт с почистващи средства със слабо действие или продължителен контакт с вода; контакт с горещи повърхности, чиято температура не надвишава 50°C; увреждане на очите, дължащо се на излагане на слънчева светлина (различно от това при наблюдение на слънцето); атмосферни условия, които не са екстремни;

- категория II включва рискове, различни от тези, изброени в категории I и III;

- категория III включва единствено рисковете, които могат да предизвикат много сериозни последици, като смърт или необратимо увреждане на здравето, свързани със: вещества и смеси, които са опасни за здравето; атмосфера с недостиг на кислород; вредни биологични агенти; йонизиращи лъчения; среда с висока температура, ефектът от която е сравним с този при температура на въздуха най-малко 100°C; среда с ниска температура, ефектът от която е сравним с този при температура на въздуха -50°C или по-ниска; падане от височина; електрически удар и работа по устройства под електрическо напрежение; удавяне; порязване с ръчни моторни триони; струи под високо налягане; огнестрелни или прободни рани; вреден шум.

3.2. Процедури за оценяване на съответствието

Процедурите за оценяване на съответствието за всяка от категориите рискове[6] са следните:

- категория I: вътрешен производствен контрол (модул A);

- категория II: ЕС изследване на типа (модул B), последвано от съответствие с типа въз основа на вътрешен производствен контрол (модул C);

- категория III: ЕС изследване на типа (модул B) и една от следните процедури - съответствие с типа въз основа на вътрешен производствен контрол с надзор на проверката на продукта на случайни интервали (модул C2) и съответствие с типа въз основа на осигуряване на качеството на производството (модул D).

Вътрешен производствен контрол (Модул А) е процедурата за оценяване на съответствието, чрез която производителят изпълнява определените задължения и гарантира и декларира, че ЛПС отговарят на приложимите изисквания.

ЕС изследването на типа (Модул В) е част от процедурата за оценяване на съответствието, при която нотифициран орган изследва техническия проект на ЛПС и проверява и удостоверява, че той отговаря на приложимите към него изисквания.

Съответствие с типа въз основа на вътрешен производствен контрол (Модул С) е част от процедурата за оценяване на съответствието, чрез която производителят

изпълнява определените задължения и осигурява и декларира, че ЛПС са в съответствие с типа, както е описан в сертификата за ЕС изследване на типа, и отговарят на приложимите изисквания.

Съответствие с типа въз основа на вътрешен производствен контрол с надзор на проверката на продукта на случайни интервали (Модул С2) е тази част от процедурата за оценяване на съответствието, чрез която производителят изпълнява определените задължения и осигурява и декларира, че ЛПС са в съответствие с типа, описан в сертификата за ЕС изследване на типа, и отговарят на приложимите изисквания.

Съответствие с типа въз основа на осигуряване на качеството на производството (Модул D) е тази част от процедурата за оценяване на съответствието, чрез която производителят изпълнява определените задължения и осигурява и декларира, че ЛПС са в съответствие с типа, описан в сертификата за ЕС изследване на типа, и отговарят на приложимите изисквания.

Производителите могат да използват разработената методология за оценяване на съответствието на ЛПС (ARSOV, KOLEVA, YANCHEVA-POPOVA 2021, pp. 149-155). Тя интегрира както управленски, така и експертни задачи, като осигурява систематизирана документация, проследимост и категоризиране според риска.

4. Минимални изисквания за здравето и безопасността на работниците при използването на ЛПС

4.1. Директива 89/656/ЕИО и Наредба № 3 от 19.04.2001 г.

Директива 89/656/ЕИО определя минималните изисквания[1] за здравето и безопасността на работниците при използването на ЛПС на работното място. По смисъла на тази директива ЛПС е всяка екипировка, която е с цел да бъде носена или държана от работника, за да го предпазва от един или много рискове, които биха могли да го застрашат по време на работа. ЛПС трябва да се използват, когато рисковете не могат да се избегнат или да се ограничат чрез средствата за колективна защита или чрез мерките, методите или процедурите на организация на работата. То трябва да отговаря на съответните разпоредби за проектиране и производство на законодателството на ЕС за хармонизация с оглед на здравето и безопасността.

Чрез Наредба № 3 от 19.04.2001 г. за минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място[5] се въвеждат разпоредбите на Директива 89/656/ЕИО в

законодателството на Република България. Тази наредба се прилага във всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност.

4.2. Задължения на работодателя

Чрез оценка на рисковете работодателят трябва да определи необходимостта от осигуряване на ЛПС и неговите характеристики. ЛПС трябва да се предоставят безплатно от работодателя. Той е длъжен да осигурява тяхното нормално функциониране и хигиенно състояние чрез необходимата поддръжка, ремонт и замяна. Работодателят уведомява работника за рисковете, срещу които го предпазва носенето на ЛПС. Осигурява обучение и, ако е необходимо организира демонстрация на носенето на личното предпазно средство.

4.3. Рискове, свързани с частите на тялото

Рисковете, свързани с частите на тялото, подлежащи на защита с ЛПС са:

- физически;
- химически;
- биологични агенти;
- други рискове.

Физическите рискове са механични, топлинни, електрически, шум, лъчения. Химическите са аерозоли, течности, газове и пари. Биологични агенти (съдържащи се в) - аерозоли, течности, материали, лица, животни и др. Други рискове са удавяне, недостиг на кислород, липса на видимост.

4.4. Видове ЛПС с оглед на рисковете

Видовете ЛПС с оглед на рисковете, от които защитават, са за защита на главата, слуха, очите и лицето, дихателните пътища, ръцете, ходилата и краката и против хлъзгане, кожата (защитни кремове), тялото/друга защита на кожата.

Изводи и обобщения

Анализирани са европейски и национални нормативни актове и са представени основни законодателни изискванията към личните предпазни средства. Разгледани са съществените изисквания, икономическите оператори, оценяването на съответствието, минималните изисквания за здравето и безопасността на работниците при използването на ЛПС. Съществените изисквания за опазване на здравето и за безопасност са задължителни и основно се отнасят за защитата на работниците. Всички икономически оператори (производители, упълномощени представители, дистрибутори и вносители)

имат значима роля във връзка с ЛПС. Основната цел на процедурата за оценяване на съответствието е да се докаже, че продуктите отговарят на законодателните изисквания. Минималните изисквания за здравето и безопасността на работниците осигуряват защитата им при използването на ЛПС на работното място.

БЕЛЕЖКИ

1. ДИРЕКТИВА НА СЪВЕТА от 30 ноември 1989 година относно минималните изисквания за безопасността и здравето на работниците при използването на лични предпазни средства на работното място (трета специална директива по смисъла на член 16, параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО) (89/656/ЕИО)
2. ЗАКОН ЗА ЗДРАВОСЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД
3. ИЗВЕСТИЕ НА КОМИСИЯТА „Синьото ръководство“ за прилагане на правилата на ЕС относно продуктите - 2022 г. (текст от значение за ЕИП)
4. КОДЕКС НА ТРУДА
5. НАРЕДБА № 3 от 19.04.2001 г. за минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място
6. РЕГЛАМЕНТ (ЕС) 2016/425 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 9 март 2016 година относно личните предпазни средства и за отмяна на Директива 89/686/ЕИО на Съвета (текст от значение за ЕИП)
7. РЕШЕНИЕ № 768/2008/ЕО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 9 юли 2008 година относно обща рамка за предлагането на пазара на продукти и за отмяна на Решение 93/465/ЕИО (Текст от значение за ЕИП)

ЛИТЕРАТУРА

ARSOV V., KOLEVA D., YANCHEVA-POPOVA M., 2025, Conformity assessment of personal protective equipment: A methodological framework and practical application, Професионално образование, бр. 3-4, с. 149-155. ISSN 1314–8567 (Online).

REFERENCES

ARSOV V., KOLEVA D., YANCHEVA-POPOVA M., 2025, Conformity assessment of personal protective equipment: A methodological framework and practical application, Professional Education, issue 3-4, pp. 149-155. ISSN 1314–8567 (Online).

BASIC LEGISLATIVE REQUIREMENTS FOR PERSONAL PROTECTIVE EQUIPMENT

Abstract. Personal protective equipment consists of important products closely linked to workplace health and safety. Such equipment is used when risks cannot be avoided or sufficiently reduced through collective protection measures or work organization. The present work analyzes European and national regulations concerning the basic legislative requirements applicable to personal protective equipment. It examines essential requirements, economic operators, conformity assessment, and the minimum health and safety requirements for workers regarding the use of personal protective equipment.

Keywords: personal protective equipment, essential requirements, economic operators, conformity assessment, minimum health and safety requirements

Dr. Irena Nikolova, Assoc. Prof.
Technical University of Sofia,
Bulgaria
E-mail: inikolova @tu-sofi.bg

Dr. Vasil Penchev, Assoc. Prof.
Technical University of Sofia,
Bulgaria
E-mail: vasil_penchev@tu-sofia.bg